

„A műalkotás elsősorban cselekedet”

Beszélgetés Vitéz Ferencsel

Debrecenben, a nyolcvanas évek derekán – szorososan a Csengey Dénes, Elek István, Ködöböcz Gábor és a többiek fémjelzte egyetemista diáknemzedék nyomdokában – feltűnt egy költőként induló, gyorsan publikálni kezdő, így máris idősebb társai magyarság- és emberségfeltő szellemi szabadságharcához társuló, minden autentikus irodalmi és demokratikus közéleti törekvéssel rokonszenvező, ám közben saját távlatos erőfeszítéseit is kimagasló eredményekkel megjelenítő fiatalember: Vitéz Ferenc. Bölcsészeti tanulmányai elsősorban a magyar és a francia költészet vonzókörébe, a modern nemzeti és a világliteratúra tágas övezeteibe vezették, s maga is besugározta környezetét a műveltség, a szellemi igényesség, a minden irányú művészi érdeklődés és nyitottság érzékátmoszférájával. A csonkítatlan kultúra levegőjét hordozva maga körül, végezte el azután a magyar és a francia tanárszakot – benne az újabb magyar irodalom kutatására inspiráló filológus specializációt –, majd vállalt újságírói, kulturális tudósítói állásokat, s ma pedig a debreceni Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskola tanára. Költő, prózaíró, kritikus, irodalom-, művészet- és művelődéstörténész, a néprajz, a képzőművészet, a folklorisztikus és szakrális kultúrtörténet vagy éppen a manapság egyre fontosabbnak tartott szakrális kommunikáció (a népi és az egyházi, az archaikus és a historikus vallási-religiózus mély tradíciókhoz is szervesen kötődő kapcsolatrendszer) rangos díjakkal, elismerésekkel, tudományos fokozatokkal is megbecsült tudósa. Sőt: különleges jelenség ő, teljességhorizontú egyszemélyes intézményként (nemkülönben egyszemélyes folyóirata előállítójaként) számon tartott mindenese és szolgálatosa – akár reneszánsz, akár garabonciás ihletésűnek tekinthető enciklopédizmussal felfegyverzett mindentudója – korunk és hagyományaink szellemi kincsesládájának, thesaurusának, s amit szóban és írásban, tanári, kutatói, ismeretterjesztő előadásain, tárlatmegnyitóin, önálló köteteként sokaságával előttünk tanúsít és képvisel: az maga a par excellence küldetéses kultúramegőrzés és kultúrateremtés. A minőségi és mennyiségi nagyságrendjében elképesztő arányú misszióvállalás tüneménye. A kultúraszereket és a művelődésszervezés, a közösségnevelő és közösségmegtartó pedagógiai erősz és éthosz kivételes áldozatossággal, állhatatossággal telítendő megnyilatkozása. Árnyalatos panoráma kivetítése arról a szellemi értékrendről, amelyben mindenemű és -rangú igyekezetnek megvan a helye és a szerepe; ahogyan a csillagos égbolt gyönyörűségéhez is hozzátartozik minden kisebb-nagyobb égitest ragyogása (Kodály Zoltán metaforája szerint), vagy amiképpen a legszebb madárszárnyaláshoz sem nélkülözhető lehetőség feltétel a minden kismadárban is benne rejlő repülési

öszön (Németh László példázatát alapul véve) – mert hiszen a kultúra, a minőség, a sajátosság méltósága mindig és mindenütt életigazító mágnes, átható létigazság, értelemtisztító lélekáramlás és minden igaz emberséget átítató fluidum.

– *Kedves Feri, hogyan következett Tisza-vidéki, újkenézi és kisvárdai gyermekkori élményeiből – milyen családi, iskolai vagy a történelmi-természeti légkör nyújtotta indíttatásokból – fakadt ez a roppant széles körű tájékozódási törekvés és elhivatottság, ez a poétalelkületű alkotásvágyból kifogyhatatlanul táplálkozó morális-hitvallásos céltudatosság, munkaszeretet és munkabírás?*

– A „messzit” kicsit közelebről kezdem. Amikor a Kölcsey-főiskola kommunikáció szakos hallgatóinak tartok esztétika szemináriumokat, az ars poetica fogalomalkotásánál már évek óta mindig fölteszem a kérdést, hogy ki-ki mit tart fontosnak az ő személyes életében, milyen célokat tűzött, illetve tűz ki maga elé, és azt is faggatom, hogy szerintük mit kell megtenniük e célok eléréseért.

Nem kell ugyanis művésznek lenni ahhoz, hogy valaki megfogalmazza a maga ars poeticáját. Ráadásul a művészi hitvallásnak nevezett „költői művészet” eredetileg nem a művészetet, hanem a mesterséget jelölte. Az ars poetica, mint a költői mesterséggel kapcsolatos elvárások és szabályok összegzése, egyszerűen csak arról szólt, hogy milyen poétikai elvárásokat kell teljesítenie az alkotónak. S amikor a mesterség szabályaiból művészi hitvallás lett, a fogalom jelentése gazdagodott az erkölcsi tartalommal. Közösségi érdekű lett tehát a jelentés, illetve magának az alkotásnak a célja, így a művészet valamilyen szinten erkölcsi felelősségvállalás is, amelyben az egyén és a közösség viszonya kölcsönös: a művész feladatokat ad a társadalomnak (ha lehet ilyen nagy szavakat használni), de a társadalom is megfogalmazza az elvárásait. A művésznek a társadalom elvárásait ismerve kell azokat korrigálni vagy pontosítani, s nekem az a véleményem, hogy a művész soha nem mondhat le az útmutató szerepről, még ha ez az útmutatás olykor semmi másban nem mérhető, mint abban, hogy megmaradjon az emberek igénye a széppel és a jóval való mindennapi találkozásra.

Az természetesen már más irányba vezet, hogy Babits Jónása (mint ars poeticus alteregó) vagy Illyés Gyula „felelő” költője, Kosztolányi „homo aestheticusa” vagy éppen József Attila magát a mindenséggel mérő költő-énje különböző utakat mutat meg az egyén és a közösség alkotó és befogadó szereppel értelmezhető közös cselekvésében. Hiszen a műalkotás elsősorban cselekedet, s mint ilyen „az önmagáért valóság” mellett vagy ellenében gyakran a hasznossággal mérhető, noha ez a haszon nem az anyagi, hanem a lelki és/vagy szellemi gazdagodásban érzékelhető. És sokszor hiábavalónak is bizonyul a próféta-ság, az alkotó médium-mivolta, mert van egy fölöttünk álló erő, amely (aki) még a prófétát is megbüntetheti, ha kicsiny a hite, ha kételkedik a fölöttünk álló erő igazságosságában.

Amíg a hallgatók eljutnak idáig – és ahhoz, hogy eljuthassanak idáig –, mindekelőtt a saját szerepüket és feladataikat, mondhatni: küldetésüket, egyszerűbben fogalmazva, a vágyaikat, életcéljaikat kell tisztán látniuk. Hadd jegyezzem meg, hogy én már annak is nagyon tudok örülni, ha valaki egyáltalán valamilyen életcélra tud magának fogalmazni, mert egyre gyakrabban kapok „nem tudom” választ arra a kérdésre, hogy miért van az illető a főiskolán, mit szeretne kezdeni az életével. S ha maradunk annál a fölfogásnál, hogy az ars poetica szélesebb (és hétköznapi) értelemben annak pillanatnyi összegezése, hogy számomra mi a fontos, és ez a „fontosság” milyen cselekedetekben nyilvánul meg – a rajtam kívül állók érdekében –, tehát mit miért teszek, akkor minden olyan helyzet, amikor kisebb vagy nagyobb leltárt kell készítenünk megélt és vágyott életünkről, alkalom a „hitvallás” megfogalmazására. Legyen szó művészről vagy kubikosról, költőről vagy inszeminátorról, orvosról, szobrászról vagy vasutasról – és különböző szinteken képes erre a kisgyerek vagy az öregember.

Nos, az én „mi a fontos hitvallásom” első megfogalmazása úgy kilencéves koromra tehető, ha nem tekintem annak a hatévesen született első felismerésemet, azzal kapcsolatban, hogy az egyik legjobb dolog a világon a könyv. Hatéves és egy hetes voltam, amikor az első osztályt kezdtem, karácsonyra tudtam olvasni. Ekkor keresztanyámnál jártunk, az ő könyvespolcán böngészgettem, s meglepetésében, hogy már olvasok, azt mondta, válasszak magamnak egy könyvet. Jack Londontól *A vadon szava* volt a választásom. Nagyon sok könyvnek tűnt akkor az a polcnyi kötet, hiszen nekünk otthon mindössze hét könyvünk volt. A *Biblia* túl apró betűs, *A műveltség útjainak földrajzi kötetét* megrágtá az egér, az *Orvos a családban* csak egyetlen rajz miatt érdekelt, amely a női anatómiát mutatta be, az édesanyám által hozott három Tolsztoj-kötetet nem értettem, Gárdonyi *A láthatatlan emberét* viszont az első osztály után, nyáron olvastam el először. Aztán Fekete István, a kötelezők, illetve a Jókai-kötetek következtek. Tizenegy éves koromig Újkenéz (a Tisza-parti, Vásárosnamény és Záhony közötti kis település) falusi könyvtárának mind a huszonegynéhány Jókai-kötetét elolvastam. Nagypám ekkor már igen betegeskedett, a kerti munkát az olvasás váltotta föl, s engem küldött mindig a Jókaiért. Párhuzamosan olvastam vele. Gyarapodott a könyvtárunk is, elsőtől kezdve mindig könyvet kértem az ünnepekre, a zsebpénzemből pedig Vernéket vettem és Delfin-könyveket, közben felfedeztem, hogy a padláson is van még néhány kötet félig rágott Olcsó Könyvtár kiadás. Kilencéves voltam, amikor egy betegség utáni lábadozásom közben unatkoztam, éppen nem volt otthon olvasatlan könyv, és minden előzetes megfontolás nélkül írtam egy verset. Aztán a többit. Egy év alatt tele lett egy franciakockás füzet. Ekkor jelöltem ki a jövőm első állomását: költő leszek.

Közben rákaptam az újságolvasásra, és elkezdett vonzani a lehetőség, hogy mi

lenne, ha újságíró is lennék. Aztán ötödik osztályban a magyar–történelem tanárom, Lukács István példája hagyott nyomot bennem, amikor azt mondtam, hogy én márpedig magyar–történelem szakos tanár leszek. Törtetlen volt az elhatározásom a kisvárdai Bessenyei-gimnázium első osztályáig, de ott is csak annyit módosult a tervem, hogy a történelem helyébe a francia nyelv lépett. Nyáron ugyanis egy ’56-os emigráns, falunkból való, hazaküldte Franciaországból középső fiát a nagymamához, és az első gimnáziumi osztály után én voltam a faluban a „nyelv”, noha akkor alig kaptam egy négyes osztályzatot. Szeptemberre mindenki elfelejtette, amit elsőben tanult, én pedig nyáron megsokszoroztam a szótudásomat. Míg nyolcadik osztály után az erősítette meg a költőség iránti vonzódásomat, hogy a *Kincskereső* és a *Pajtás* gyerekköltők válogatásán – ahová egyébként édesanyám a tudtom nélkül küldte el a verseimet – delegáltak Szófiába, az 1979-es Nemzetközi Gyermektalálkozóra –, ekkor az ösztönzött, hogy hirtelen én lettem a legjobb franciás.

S ha ismét édesanyámat említettem, neki nagyon sokat köszönhetek. Öcsémért és értem áldozta fel az életét, jóval többet adott a természetes anyai gondoskodásnál, s igaz, hogy ő csak akkor végezte el estin a gimnáziumot, amikor én már egyetemista voltam, talán az íróvénát is tőle kaptam. Csak későn kezdett verseket írni, elsősorban istenes verseket, s a 60. születésnapján azzal leptük meg öcsémel, hogy egy csinos kis kötetet adattunk ki a munkáiból 2004-ben, *Fényessége ragyogjon* címmel. Az *Ethnica* gondozta, és Komizsár János készített hozzá lavírozott tusgrafika illusztrációkat. Apám vasutasként dolgozott, tőle elsősorban azt tanultam, hogy nem akarok vasutas lenni. No és a makacsságát. Ennek leginkább pozitív oldala az volt, hogy soha nem volt hajlandó belépni a pártba. A kommunista-ellenszenv a Vitéz-ágról jött a vérembe. Erről nem tehetek, de nem is bánom. Ja, és nekem is át kellett élnem valami hasonlót: nyolcadikos koromban konfirmáltam, és az osztályfőnököm, aki a párttitkár volt, kijelentette, hogy abban az öltönyben, amelyben konfirmáltam, iskolaelsőként nem vihetem a csapatzászlót. De visszakanyarodva a pártellenes makacssághoz: apám ennek következtében csak akkor kapott fizetésemelést vagy jutalmat, ha kötelező volt. Újabb következményként pedig megalázóan alacsony lett a nyugdíja, ami relatíve így mindig csak alacsonyabb is marad.

A gimnáziumban nem arattam sikert a verseimmel, még a lányoknál sem, persze, ennek valószínű oka nem a versekben, hanem a kinézetemben lett volt keresendő. Barátnőim nem voltak – ráadásul az egyetlen fiúosztályba jártam –, de voltak barátaim. A legjobb gimnáziumi barátommal (s az óta is a legjobbal), Maticsák Sándorral készültünk ugyanarra a szakra (aztán ő az orosz mellett döntött, majd finnugrista lett). Innen tehát egyenes út vezetett Debrecenbe, a Kossuth-egyetem magyar–francia szakára. Pontosabban nem egyenes, mert volt benne egy egyéves

kanyar Szombathelyre, ahol előfelvételiként voltam katona. Hamar rájöttem, hogy a „kopaszok” és a „táposok” megalázása elől a legjobb bújóhely a könyvtár. A francia, az angol, a német és az orosz irodalom legvaskosabb könyvei jelentették a szívetet a seregben. Aztán az egyetem első két évében arra is rá kellett jönnöm, hogy milyen keveset ismerek a modern világirodalomból. Erre Bényei Tamás barátom ébresztett rá, s az ő ösztönzésére olvastam Calvino-t, Borgest, Nabokovot, Burgess-t, Pessoa-t, Amist, Sabato-t, a francia új regényt, sőt a progresszív zene iránti szeretetemet is ő ébresztette föl.

– *A gyökerek összekapcsolódnak azután tehát a műveltségszerzés talán legfontosabb ifjúkori terepével: az egyetemen. Barátságok, ahogy említetted, de nyilván tanárok s újabb életélmények, szellemi szövetkezések is inspiráltak további kibontakozásodban.*

– Igen, már itt tartunk az egyetemenél, ami a második legszebb időszak volt az életemben. Az első még most is tart, hála Istennek, az óta, hogy a harmadik házasságomból két gyönyörű lányom született. Kata ötéves, Anna már első osztályos. És éppen azért, mert ilyen második legszebb és elképzelhetetlenül sűrű volt az öt esztendő, nem is nagyon mélyednék bele a részletekbe. Inkább csak kiragadnék néhány mozzanatot.

A Tóth Dénes által szerkesztett *Egyetemi Életben* Fucskó Miklós közölte második versemet, amit még a katonaságnál írtam. (Az első 14 éves koromban jelent meg a *Kincskeresőben* – abban elírtak egy sort, s az elírások néha visszatérő módon követnek. Voltam én már Vitéz László és Vitéz János is, de sokkal jobban bosszant, ha én írok el valamit, s nem veszem észre a hibát. Legutóbb a folyóiratom által meghirdetett országos Holló László-verspályázat „*Ostoros villám*” című antológiájában maradt le az egyik szerző versének utolsó sora, mert föntebb csúszott az illusztráció. Ezért úgy kárpótoltam, hogy a folyóiratban újraközöltem a teljes verset.)

Harmadéves koromtól rendszeres szerzője lettem az *Egyetemi Életnek*, akkor már Turi Gábornál. Ennek volt köszönhető az, hogy végül újságíró is lettem. Bényei József, a *Hajdú-Bihari Napló* főszerkesztője figyelt föl az írásokra, illetve a negyedév után – az építkezéseknél vállalt segédmunka mellett – az újságnál eltöltött nyári gyakornoki munkámra. Amikor ötödéves koromban a két hónapos franciaországi ösztöndíjból hazaérkeztem, kikért az egyetemről, így gyakornok voltam a lapnál, majd a diplomával együtt újságírói állásom lett.

Én mindig sok dolgot csináltam párhuzamosan. Tanultam, de közben, harmadéves koromtól, franciaóra-adó voltam a Teológián. Fölvettem harmadik specializációs szaknak a huszadik századi irodalmat, heti nyolc órában, így az egyes félévekben akár negyvennél is több órám volt. Csontos Jánosék beindították a *Határ* című folyóiratot, ott verseim jelentek meg, tanulmányom a kanadai fran-

cia költészetről, műfordításaim Paul Eluard-tól. Tudományos diákköri dolgozatom első díjas lett, Jacques Roubaud költészetéről. (Roubaud-val egyébként csak 1992 januárjában, második párizsi ösztöndíjam idején találkoztam személyesen. Csakúgy, mint Guillevic-vel, akinek Gorilovics Tivadar ajánlott be. Guillevicről szintén írtam tanulmányt, verseit fordítottam, a szakdolgozatot egyik kötetéről írtam.) Tagja voltam az *Alföld Stúdió*nak, a folyóiratban verseim jelentek meg, illetve az 1991-es *Más vagy* antológiában egy esszém Paul Valéryről. Elkezdtem ugyanis Valéryvel foglalkozni, s általános iskolai tanárkodásom idején még úgy terveztem, hogy a doktorit belőle írom.

Tudom, nehéz követni, de az első *Napló*-év után nyolcan felálltunk, amikor az osztrákok megvették a lapot, és megindítottuk a *Debreceni Krónikát*. Ha az *Egyetem* *Élet* után a *Napló* igazi újságíró-iskola volt, a *Napló* után a *Krónika* még igazibb. Előtte cikkeket írni tanultam, most már lapot készíteni is. Néhány hónap után elfogyott a pénz. Franciát tanítottam, majd Tuza Tibor meghívott a Fazekas Mihály Általános Iskolába. Közben megjelent az első verseskötetem 1991-ben, *Lázadó galamb* címmel, a Partium Irodalmi Társaság kiadásában. Ha az alkotói pályafutást az első kötettől mérjük, akkor éppen az idén, 2011-ben van a 20 éves jubileumom!

Erre a megjelenésre egyébként Burkus József festőművész ösztönzött, ő készítette az illusztrációkat és szedte össze a pénzt a kiadáshoz –, majd a második, az *Évszakok, szavak álmok*. Ez 99 + 1 haikut tartalmazott, időmértékben, számos formai, avantgárd újítással, amit az is jelez, hogy a *Párizsi Magyar Műhely* közölt belőle egy csokrot. Papp Tibornak még Párizsban, a Pascal utcai stúdiójában mutattam meg a készülő anyagot. Erre amúgy Szepes Erika is fölfigyelt, be is emelt néhány példát, rövid magyarázatokkal a *Mai magyar vers* című kétkötetes monográfiájába.

Ennél is nagyobb megtiszteltetés volt azonban eme időszakból, hogy Kiss Tamás a Lakitelek Alapítvány által felajánlott irodalmi ösztöndíjat a 80. születésnapján mint „utódjának”, nekem ajándékozta. Nem fogadta el az *Alföld* javaslatát, engem választott. Azóta nem igazán szeret az *Alföld* – persze, ennek komolyabb oka van, mert én nem férek bele abba szellemiségbe az inkább konzervatív fölfogással –, noha Aczél Gézával jó a kapcsolat, még egy tanulmányomat is közölte Paul Valéryről, és ő javasolta, hogy vegyenek föl a Magyar Alkotóművészek Országos Egyesületébe.

De hogy ne ugráljak annyit: 1993-ban visszahívt a *Napló*. Elhagytam az ötödikeseimet – még ma is van egy kis lelkifurdalásom miatta –, és egy viszonylag unalmas, noha változatlanul mozgalmas hét év következett. Megjelent az *Ébredés* című kis lírai prózakötetem Kiss Tamás ajánlásával, majd a Csokonai Kiadó gondozta a Burai István grafikáival készült *Repülnél lenni* című verseskötetemet. Ezt

S. Varga Pál ajánlotta, illetve lektorálta. Ő a „líra utóvédharcosának” nevezett, és lehet, hogy egyoldalú volt a rezignációt illetően, hiszen akkor még a verseim is egyoldalúak voltak, a csöndes harcos jellegben azonban, azt hiszem, nem tévedett.

Belekezdtem az első regényembe, hogy ne legyen olyan unalmas az újságírás, hiszen született kulturális újságíróként fogyott a lábam alól a talaj, és ebben a korábbi barátomnak, a főszerkesztővé lett Porcsin Zsoltnak is lehetett valamilyen szerepe. Az újságírásban nincs méltatlan feladat, mert a legapróbb hír is fontos, ám nem csak erre vágytam. Hiába jelent meg 1998-ban a *Kékezüst* című verseskötetem és a Holló László grafikáira írt *Lángból riadó angyal* című verseskötet, amelyért megkaptam a Holló László-díjat, talajtalan lettem. Amikor előálltam az ötlettel, hogy szeretnék PhD-tanulmányokat folytatni, s támogatná-e a cég ezt, a főszerkesztő azt mondta, az újságnak nem érdeke, hogy doktorok írják. A második házasságom is kezdett megromlani, gyakran kerestem a borban a hétköznapokból hiányzó álmot. 2000-ben elvált az utam a *Naplótól*. Egyéni vállalkozó lettem, fő tevékenységi körömként még ma is, mellékfoglalkozású vállalkozóként, az van beírva, hogy író, költő. Ekkor már óraadó voltam a főiskola kommunikáció szakán, itt indult be az országban másodikként a kommunikáció szakos képzés. Az említett első regény, *Az öröm alján* 2000-ben megjelent a Csokonainál. Egy különös szerelmi háromszög, egy önismereti utazás, pontosabban, egy én- és boldogságkeresés allegorikus története. Igen érdekes, hogy elsősorban a nők szeretik olvasni. Még ma is. A könyv elfogyott, itt-ott bukkan föl egy-egy antikvár példány. Ma már másként írnám meg, mert többet ismerek a világból. Nemrég a feleségem azt mondta, hogy szerinte nem tudnám átírni, mert egészen más ma már az élet-érzés.

No, az ilyen észrevételek is arra döbbsentenek rá, hogy mennyit változik akár 10-12 év alatt a világ. És én is. Tíz éve egyszer megkérdezték, talán valamelyik rádióműsorban, hogy melyik korban szeretnék élni. Akkor azt mondtam, hogy a fiatal Krúdy korában, a századfordulón, úgy az első világháborúig. Most azt mondanám, hogy nem szeretnék akkor élni. Hogy hol és mikor szeretnék? – 2011-ben, Debrecenben! Mindig és mindenkinek, akkor és ott kell tartalmasan élnie, ahol és amikor felteszi magának ezt a kérdést. Mindennek oka és következménye van. Én egyszerre hiszek az Isten gondviselésében és a pillangó-hatásban. Minden cselekedetünk befolyásolja az összes későbbi tettünket, azaz: az életünket. Ez azt is jelenti, hogy ha itt és most jól érzem magam – tehát csak alkotói elégedetlenségem van, amúgy pedig csak az a fontos, hogy legyen hol lakni, dolgozni, és gondoskodni tudjak a gyerekeimről, és nem akarok meggazdagodni, de a szellemi és lelki gazdagságról nem mondok le –, akkor minden korábbi bűnöm, rossz sorsom, rossz választásom, szenvedésem stb. értelmet kap. Mert ha egyszer nem döntöt-

tem volna „rosszul”, az életem más irányt vesz, és lehet, hogy most nem érzém jól magam, nem azt csinálnám, amit szeretek.

Az utóbbi amúgy csak öt évvel ezelőtt tudatosult bennem, talán a legutolsó pilanatban, amikor még lehetett tenni valamit a saját sorsomnak abba az irányba tereléséért, amit konfirmációs áldásként kaptam. Hogy harcoljam meg a hitnek szép harcát, hogy hosszú életem lehessen. Öt évvel ezelőtt még negyvenéves voltam, értem ezen, hogy még nem töltöttem be a negyvenegyét. Hogy is mondta Marcus Aurelius nyomán Márai? A férfiember negyvenéves kora után felelős a saját arcáért. Addig lehet szertelen, addig nem is érik meg igazán. De negyvenéves kora után már nem tud változni. Én hiszem, hogy még időben változtam. S talán az elmúlt öt év igazolja is azt, hogy még időben sikerült a legfontosabb döntést meghoznom. A kisebbik lányom születése után fölhagytam a kocsmázással, egyik napról a másikra letettem a poharat. Kicsit képletesen bánva az idővel: egyik héten, miután az intézetvezető az ötlet mellé állt, beindítottam a főiskola kommunikáció- és médiatudományi intézetének tudományos folyóiratát, a *Mediáriumot*, a következő héten pedig elkészítettem a *Néző • Pont* első kis füzetecskéjét...

– *Pályád első szakaszát, könyveid egy részét felemlergetve, sikereidet, küzdelmeidet felelevenítve magad is tudatában lehetsz a sokműfajúság, a kísérletező kedély igézettségének. Téged a szerénység természetesen visszatart ennek az értékösszegnek a felbecsülésétől és méregetésétől, de engem lenyűgöz bámulatos sokszínűségével, s mondhatni polihisztóriai bátorságával és gazdagságával. Könyveid lassan a félszázhoz közelítő seregének nagyjából a fele líra és próza, életrajzi, vallomásos elbeszélés, a többi tanulmánykötet, monográfia, vagyis értekező, elméleti munka. Holló László alakját például életesen és művészetkritikai szemszögből is többféleképpen felidézted, de vizsgáltad Ady, Móricz, Krúdy, Móra Ferenc, Radnóti publicisztikáját („hiánypótló” és „érdekfeszítő” módon, a Móricz-könyv lektorának, Görömbei Andrásnak a méltató szavait idézve), miközben a kortárs képzőművészet számtalan életművét értelmezted Égerházi Imrétől Józsa Jánosig, doktori disszertációt írtál a magyar naiv festészet folklór-motívumairól, elemző esszék sorozatát adtad közre az etnográfia, a művelődéstudomány, a kommunikációtan, a kultúranropológiai honismeret tárgykörében. És hatodik évfolyamához, negyvenedik számához érkezett önálló lapod, a *Néző • Pont*, amelyet egyedül írsz tele saját műveiddel, s amely rendkívüli és rendületlen figyelemmel szemlézi végig az aktuális könyvek, kiadványok, kiállítások, hangversenyek, művészeti rendezvények összkulturális világát, hitelesen reprezentálva a régió és a Kárpát-medence szellemi életének megannyi rezdülését. Hogyan lehet mindezt győzni – s milyen egzisztenciális tanulságokkal felvérteződve?*

– Az elmúlt húsz évben versíróként, részben prózaíróként, művészeti írássokat közreadó valakiként, újságíróként-szerkesztőként, de oktatóként, az ehhez kapcsolódó tudományos és kutatói tevékenység eredményeként tankönyv- (vagy

jegyzet-) és monográfiaíróként egyaránt számos változáson mentem keresztül. De leginkább emberként. Amikor az úgynevezett polihisztorságot emlegeted, én csak azzal tudok védekezni ellene, hogy inkább poeta doctusnak lehetne nevezni, ha már mindenáron címkézni kellene.

A Radnóti publicisztikai tevékenységét feldolgozó kismonográfiámban, mely a centenáriumra jelent meg, Radnóti példáján keresztül érintettem ezt a kérdést. Ő ugyanis a magyar irodalom doktora volt, Kaffka Margitról írta disszertációját. Öninterjújában emlegette, hogy a kifejezésen mindenki mást ért. Egyébként csakúgy, mint a polihisztorságon. De azt a kérdést is fölvettem, hogy: „Fontos ez?” Ő úgy közelítette meg a karaktert, hogy ha Csokonai és Arany poeta doctus, illetve, ha az anyag természetének és törvényeinek valamilyen „tudományos ismeretét” is feltételezzük, akkor szeretne az lenni, mert ez az alkotói minőség vagy attitűd talán minden igaz művészet feltétele. A költészet és az irodalom anyaga elsősorban a nyelv. Kosztolányi nem véletlenül kapcsolta össze a nyelvet a lélekkel, tehát a költészet és az irodalom anyaga a lélek is.

Ha a lelket nemcsak társadalmilag értelmezzük, mint egy közösséget jellemző vagy összetartó lelkiséget (avagy erkölcsöt, kulturális kánont, értékrendet), hanem olyan „anyagként” vesszük figyelembe, amely az immanenciát összekapcsolja a transzcendenciával, az anyagot az emberfölöttivel, akkor a poeta doctusnak művészete anyagként ezt az immanenciából a transzcendenciába vezető közeget kell megvizsgálnia és megismernie. S mivel bármilyen művészi tevékenység a kommunikációnak egy magasabb szintjét jelenti, elkerülhetetlen, hogy az ember eljusson a társadalom vizsgálata után a nyelv, a nyelv vizsgálata után a lélek, a lélek vizsgálata után a szakralitás megismerésének vágyáig. Húsz év alatt eljutottam idáig. Az első verseskötetem már szépen meg volt tűzdelve ezzel a transzcendens titokkereséssel. Aztán a lelket, de sajnos, elsősorban csak a sajátomat, a szerelmes verseken keresztül próbáltam megismerni. Nem tudtam, hogy a szerelem alkalmatlan arra, hogy megismerjük benne a lelket. Fordítva igaz: a lélek megismerésében fedezzük föl, hogy milyen a szerelem. Mert a szerelem nem vágy, nem menekülés a magány elől, sokkal inkább menekülés a halál elől. De így is csak eszköz marad, és háttérbe szorítja a szeretetet. A szerelem biológia és kémia, a szeretet viszont teológia. Az égi szerelem nemcsak dimenziójában magasabb rendű, hanem minőségében is. Tehát a lélek megismerésének vágya nem a szerelem, hanem a szeretet felé vezet. A szerelem illúzió, a szeretet bizonyosság. Nos, a szakralitás vizsgálata, a szakrális művészet vagy a szakrális kommunikáció iránti érdeklődés nálam lassan összekapcsolódott a vizuális antropológia és a vizuális kommunikáció kutatásával. Pontosabban, fordítva: a vizuális antropológiától és kommunikációtól jutottam el a szakralitás felé, ami – ugyancsak az immanenset magában foglaló transzcendens jegyében – értelmezhetetlen a profán nélkül.

Jogos a kérdés: hogyan kerül egymás mellé a költészet és az irodalom meg a vizuális antropológia és a szakrális kommunikáció, meg még annyi minden más. Amikor az imént a polihisztorságot faggattad, én azt mondtam, hogy maradjunk inkább a poeta doctus megnevezésnél. Már csak azért is, mert a bölcsészetet és a társadalomtudományokat én csak a módszereket illetően tekintem tudománynak, mert valamilyen művészi érzékenység vagy látásmód, valamilyen alkotói attitűd nélkül fabatkát sem ér az egész, ellentétben a természettudományokkal. A válaszhoz legelőbb azt lenne jó tudni, hogy ki vagyok én, minek tartom magamat. Mint említettem, a vállalkozói igazolványomban az szerepel, hogy költő és író vagyok. A számos folyóirat- és antológiapublikáció mellett megjelent kilenc verseskötetem, a tizedik Szondi Györgynél van, a tizenegyediket, a Debrecen-versek kötetét most szerkesztem. Természetesen a legkedvesebb munkák között van az első, de nem ez a legfontosabb. Fontosnak tartom azokat, melyek valamilyen új dologról vagy egyszerűen a saját megújulásomról tanúskodnak. Ilyen volt a második, az időmértékes haikuk kötete. Ilyen volt a Komizsár János festőművésszel közösen kiadott *Színekre szavak...* Ez egy olyan kísérlet volt, ahol társalkotók lettünk, de nem csupán a szöveget illusztráló képek vagy a képeket kísérő versszövegek tekintetében. János műtermében születtek a versek, a frissen készült akvarell lapokra írtam rá, elég sok munkáját el is rontottam. A kötetben megjelentek a kézzel a képekbe írt lapok, és az olvashatóság kedvéért a verseket külön is kiszedtük. Legizgalmasabb vállalkozásomnak a *Beszédgyakorlatokat* tartom, ez 2009-ben jelent meg. Minden betű és betűpár, illetve néhány, fonetikailag nehéz kapcsolat (például a *c* és a *cs*, az *s* és az *sz*, az *u-ú* és az *ü-ű* együtt) külön verset kapott, tobzódó alliterációkkal és belső betűrímeikkel, sőt, a hasonulások miatt másként ejtett betűk is az adott versbe kerültek. Ez szinte erotikus tobzódás volt a nyelvben, de mindegyik versnek van egy jól nyomon követhető narratívája, tartalmi olvasata is. Az egyes hangokra koncentráls szinte automatikusan hívta elő a szavakat, a szavak aztán maguktól írták a verset. S mivel néha nemcsak meglepő, de humoros kapcsolatok jöttek létre, a pajzán tartalom mellett a groteszk humor is egyre erőteljesebb lett. A legutóbbi verseskötet a tavalyi könyvhétre jelent meg a debreceni Tóth Kiadónál, *Az esőnek lába van* címmel. Ez azért fontos, mert ez az első gyerekverskötetem, és a címlapot, illetve a belső illusztrációkat a két lányom óvodás rajzai adták. A gyerekversekből lassan készül a második kötet is. Jólesett az olyan vélemények sokasága, hogy végre egy könyv, amelyik embernek nézi a gyereket is, és feltételezi róla, hogy egyszerre érzékeny és értelmes lény.

Ami a prózát illeti, van egy kispróza-kötetem, és megjelent négy regényem, most írom az ötödiket, a *Babonaköröket*, amelyből már az *Agria* is közölt egy hosszabb részletet. A buszos novellafüzérem néhány éve majdnem elkészült, de máig sem fejeztem be. Pedig a *Magyar Napló* rendszeresen közölt belőle novellákat. A legja-

vát talán majd felhasználom egy vegyes novellakötetben, ha nem veszik el az időmet a regények. Most, hogy belegondolok, akár különösnek is tarthatnám, hogy szinte mindegyik hosszabb prózám a fikció és a valóság közötti én-keresésről és önértelmezésről szól. Bizonyos vonatkozásaiban még a Holló László életéről írott *Szent Antal megkísértése* című regény is.

Izgalmas feladat volt a *Szent Margitok öröksége*, mely Újszentmargita településtörténetét, monográfiáját helyettesíti. 2007. augusztus elején éppen nyomdába adtam a *Néző • Pont* 6–7. vaskos kötetét, s gondoltam, pihenek vagy két-három hetet, értem ezen, hogy csak a hajnali munkát tartom meg. De már másnap délután felhívtak, hogy elvállalnám-e egy könyv megírását. Újszentmargitán összegyűjtötték a településre vonatkozó összes történelmi, néprajzi, helytörténeti, földrajzi, gazdálkodási, egyház- és iskolatörténeti alapadatot, de a falu vezetősége azt szeretné, ha nem egy szokványos falutörténetet adnának ki, hanem egy olyan könyvet, amely annak is érdekes lehet, aki nem újszentmargitai. Egy regényes falutörténetre gondolnának... Egy hónapom van rá... Nem az vonzott, hogy ez volt az első könyv, amelyért tisztességes honoráriumot fizettek, hanem a kihívás, hogy a mások által összegyűjtött anyagból megszületik-e egy történet, és azt végig tudom-e vinni.

Többször elmentem a faluba és a környékére, bejártuk a terepet, a tanyarészeket, az erdőt, mindent. Kapóra jött a néprajzi és folklór előtanulmányom, számos adalékkal azonnal ki tudtam egészíteni a gyűjtést. Előny volt, hogy falun nőttem fel, sok vonatkozásban hasonló világban, ráadásul szintén a Tisza-parton. A főszereplőm egy Zoltán nevű fiatalember lett, aki néprajz szakon végzett, a városban lakik, de a gyerekkori nyarakat a margitai nagyszülőknél töltötte, aztán az egyetemi szemináriumi és terepmunkákhoz is innen gyűjtött. Ez igazolta a faluról szóló, többnyire általa felidézett történetek hitelességét. A megírás idején játszódott a cselekmény: és Zoltán visszamegy a faluba, biztosítási ügynökként hátha sikerül néhány kötvényt aláíratni. Nem leli helyét a világban, talán a gyerek- és ifjúkorban megtalálja azt a pontot, ahol rosszul döntött. Valamilyen formában tehát itt is pillangó-hatás érvényesül. Felidézi a tukai tanyai lánnyal való kapcsolatát, egy elvarratlan szálát. Aztán meghozza a döntését. Közben persze megismerkedünk a falu egész történetével, a középkortól napjainkig. Három hét alatt készen lettem.

Aztán másnap belekezdtem a Medgyessy Ferenc szobrászművész életét is magában foglaló metafizikus művészeti krimi írásába. *A táncosnő halála* a szobrász halálának ötvenedik évfordulóján jelent meg, 2008-ban, és ekkor is játszódik, egyetlen nap a történet ideje. Egészen sikeres lett, annak ellenére, hogy a művészet valóságot átalakító szerepéről is szól, és annak ellenére, hogy az országos könyvhálózatba nem került be. De a hatszáz példányból talán ha húsz vagy harminc maradt. Közben kijött egy kisregényem, a *Báránkyönnyek*, mely az önértelmezést

a magunkról való igazmondás tükrében vizsgálja. A most készülő *Babonakörök* egy mai boszorkányhistória, alapeszméjében tulajdonképpen folytatása *A táncosnő halálának*, de erről többet még nem szeretnék mondani.

Aztán doktor is vagyok, a néprajz és a kulturális antropológia doktora. PhD-fokozatomat a folklór és a naiv művészet kapcsolatáról írott disszertációval szereztem meg 2002-ben. Ujváry Zoltán professzor mentorom ösztönzésére, s ő ajánlotta az orientációt is, hogy a folklór és a művészet találkozhatna a kutatásaimban. Egy évtizede folyamatos a kulturális, ezen belül a vizuális antropológia kutatása a mindennapi gyakorlatomban. Számos kritikám és tanulmányom jelent meg a területen s újabb öt monográfiám. Közülük a legfontosabb a böszörményi tanyavilág képes naptárát bemutató könyv, az *Ethnica* gondozásában. Elkészült a habilitációs disszertációm is, amely egészen új megközelítésben tárgyalja a naiv művészetet, annak vizuális antropológiai, esztétikai és etnokommunikációs, mágiikus és képi illokúciós funkcióit. Kicsit fájlalom, hogy noha éppen Bartha Elek ösztönzésére fordultam ebbe az irányba, a kandidálásomat a habilitációs címre mégis mellékesen kezelik. Néha olyan gyanúm is van, hogy mivel alapjaiban egy új megközelítésről és vizsgálati módszerről van szó, nem is nagyon értik. De ezen nem kell meglepődni, a naiv művészetet nagyon kevesen tudják rangján és funkciójában kezelni. De ha jól belegondolok, mégsem fájlalom a témám és személyem mellőzését, mert nincs fölösleges munka. Éppen ezek a vizsgálatok vezettek egy újabb irányba.

De még mindig nem adtam választ arra, hogy mi vagyok. Főiskolai docens, a kommunikáció- és médiatudományi intézetben tanítok. Sajtó- és publicisztikatörténetet, újságírás-gyakorlatot, esztétikát, vizuális és szakrális kommunikációt, egyházi sajtót, kreatív írást, kiadványszerkesztést, hogy csak néhány fontosabb területet említsek. Ide kapcsolódóan nyolc jegyzetem és monográfiám jelent meg, a legfrissebb, kétkötetes esztétikai kommunikációs munkám az idén, év elején. Ebben van sajtó- és publicisztikatörténet is. Fontosnak tartom a sok irányba nyitó, *A tükör hatalma* című új munkát, mely több következő könyvet alapoz meg, készít elő. Ebben a ciklusban önálló kis sorozatot adnak a szépíró-publicisták újságírói életművét feldolgozó monográfiák. Megjelent az újságíró Móra Ferenc és Móricz Zsigmond monográfiája, az említett Radnóti-könyv, s már csak az utolsó simítások hiányoznak az újságíró Krúdy Gyula monográfiájához. Jövőre talán azt is befejezem, majd vár rám Márai Sándor és Kosztolányi Dezső, utána Mikszáth Kálmán, hiszen folyamatosan gyarapodnak a feljegyzéseim és résztanulmányaim. Bevallom, nem szeretem, ha újságírónak neveznek, noha, lapnál vagy lap nélkül, 23 éve aktív újságíró is vagyok. 2010-ben igen megtisztelő, bár sajnálatosan rövid ideig tartó felkérést kaptam Csontos Jánostól: a *Nagyítás* című kulturális és közéleti hetilap munkatársa, képzőművészeti szerkesztője lehettem, szeptember elejéig, a lap meg-

szűnéséig (hivatalosan a megjelenés szüneteltetésének kezdetéig). A kilenc hónap után egy olyan újszülött jött a világra, melyet elhagytak a szülei, kihátrált mögüle az új kurzus. Ezért én nem tudom elhinni, hiszen a saját bőrömön éltem át, hogy tényleg fontos lenne a kultúra a nemzeti gondolkodást orientáló hatalom számára. Továbbra is megrögzött konzervatív és jobboldali vagyok, de nem tudok hinni a politikának. Sokkal inkább az emberi, az egyéni és kisközösségi teljesítményben hiszek. Abban, hogy a létrehozott értéket még a hozzáadott érdektelenség sem tudja megsemmisíteni. Megyejárásom során most éppen azt igyekszem feltérképezni, a *Néző • Pont* vállalásaként is, hogy a nemzeti kultúrát akár nulla forintból is hogyan mentheti meg a helyi érték.

Mit használnék akkor az újságíró kifejezés helyett? Esetleg a szerkesztőt vagy még inkább a művészeti író. Ha nem számítom a már említett könyveket, melyek közül több is e területhez sorolható, és nem számítom a *Néző • Pont* folyóiratot, van hét ilyen könyvem is, melyek közül kiemelném *A mozdulat halála éltet* címmel, 2005-ben megjelent tanulmány- és esszékötetemet, a Holló László születésének 120. évfordulójára kiadott, Holló 120 aktgrafikáját bemutató monográfiát, a Józsa János művészetéről, illetve grafikai munkásságáról írott könyveket. S most készül a Holló László életműfestményeit interpretáló, a maga nemében szintén rendhagyó könyv, melyet 2012 márciusában kellene bemutatni.

Ha tehát azt kérdezi valaki, hogy „minek nevezzetek?“, erre azt tudom válaszolni, hogy döntse el ő maga. Ha azt kérdezi, hogy „min dolgozik?“, akkor sincsen könnyebb dolga, mert sorolom: két új verseskötetem készül, illetve készült el. Írom az új regényemet. Írom a képzőművészeti (Holló-)elemzéseket. Szeretném befejezni az újságíró Krúdy monográfiáját. A Tiszántúli Református Egyházkerületnél kiadásra vár a protestáns exlibrisekről, mint a kálvinista identitás lenyomatairól, írt monográfiám. Most kaptam egy fölkérést az észak-alföldi régió kulturális életét bemutató album szöveges részének megírására. Készen van a habilitációs disszertációm, s ezt idővel könyv formájába is átdolgozom. Elég szépen haladok az Angyali üdvözlés- és az Istenszeme-motívumok transzcendens kommunikációs magyarázatával, utóbbi egy tematikus tanulmánykötetbe kívánkozik majd, előbbi, az *Angyali üdvözlés* néhány éven belül biztosan megérdemelhet egy önálló albumot. Folyamatosan publikálom a vizuális kommunikáció (vagy képretorika) területén is az eredményeket.

Nézőpont, avagy a *Néző • Pont* kérdése az egész... De mielőtt erről beszéljünk, megelőzők egy kérdést, amit gyakran föltesznek nekem, tudniillik, hogyan lehet mindezt egyedül? Nos, egyáltalán nem egyedül. Nekem szerzőtársam az Isten, vagy még pontosabb, ha azt mondom, hogy szerzőtársa vagyok Istennek. Hogy kicsit profanizáljam ezt, illetve parafrázáljam a szlogent: mindez nem jöhetett volna létre, ha nincsen Isten. Minden egyes betűben és képben ott érzem a jelenlétét, noha kiábrázolhatatlan, és a betűim gyakran profán minőségbe hozzák vissza a Szentet.

– Múzeumok, képgalériák, könyvtárak, színházak, koncerttermek, templomok, művelődési házak, iskolák, konferenciák eseményeinek vagy otthonosan hűséges és lankadatlan krónikása (meg persze szereplője), falun és városban, tanyán és metropoliszban. Ezernyi kiállítást nyitottál meg, benne élsz a kulturális közélet sűrűjében. Mik a legfőbb emberi tapasztalásaid e kultúrmisszió betöltése közben? Egyáltalán: miképpen szántad rá magad például a Németh László-i lélegzetvételű (és mai körülmények között igazán páratlan) vállalkozás, a saját folyóirat elindítására; konkrétan hogyan sikerült ezt annyi energiát mozgósítva és koncentrálni megvalósítani?

– A képzőművészeti közéletben való részvételem is ugyanolyan hosszú (vagy rövid) múltú, mint a kötetpublikációk kezdete, illetve néhány hónappal előbb kezdődött. Az első verseskötetre rábeszélő Burkus József fölkiért, hogy nyissak meg egy kiállítását, az akkor Biogal éttermében. Miután belementem, akkor mondta meg, hogy ebédidőben lesz a megnyitó. Mindenki eszik, én meg beszélni fogok. Eszembe sem jutott, hogy olyan szöveget írjak, amitől megáll a kanál vagy a villa a „közönség” kezében. Mégis így történt, sokan abbahagyták az evést, és elkezdtek arra figyelni, amit a képekről mondok. Illetve, nem is a képekről, hanem a kiállítás apropóján az életről és a halálról. Egyébként tényleg nehéz úgy enni, ha valaki közben a halálról is beszél. 1990 végén aztán már a belvárosban nyitottam meg kiállítását, és azt nemcsak üzemi dolgozók, hanem művészek, galériások is hallották. Rögtön meg is hívott egy galéria egy Félégyházi László-émlékiállítás megnyitására. Majd egy festőművész, utána egy másik galériás. Következett Baráth Pál, aki elég gyorsan megismerttetett a debreceni kortárs művészekkel. Az újságban egy műteremriport-sorozat is elindíthattam 1993-tól, majd a *Kortárs katalógust*. Amiért néhányan megorroltak rám: nem szerettem különbséget tenni a professzionális és az amatőr között, engem inkább a valódi teljesítmény és az ihlettség vonzott. Nem a „papír”, a végzettséget igazoló dokumentum érdekelt, hanem az, hogy a művész mit tud az emberből és az emberfölöttiről. Megpróbáltam a színek és a festékretegek mögé látni, ahol az embert is kerestem és a „nem-emberit is”. Csak ezt még nem fogalmaztam meg így. Ekkor fogadott barátságába Bényi Árpád, utána Szilágyi Imre.

A '90-es évek közepén a Hajdú Táncegyüttest kísértem egy erdélyi útra. Azt elfelejtettem mondani, hogy akkor még nemcsak az irodalomról s általában a kulturális közletről írhattam, de színházi és tánckritikákat, bábszínházi recenziókat is. Első önálló költői estemet Koroknai Katalinék szervezték nekem a Tánc Világnapjára a Vojtina Bábszínház színpadán. Hazafelé jövet eszembe jutott, hogyan lehetne a képzőművészetet is társítani a tánchoz. Rendezzünk „egy + egy” kiállításokat. Egy hónapon keresztül csupán egyetlen kép van kiállítva az együttes székházában, a megnyitón egy táncot választanak hozzá. Nagy sikere volt, több

évig ment a sorozat. Ezt idéztük vissza az általam szerkesztett, kétrészes előadásban, melynek *Égig érő bánat ellen* volt a címe, verseim mögé még mozgásszínpadí betéteket is koreografálhattam. A Csokonai Színházban volt az előadás, később az együttes fölkerült egy végleges „Kiváló” minősítésre aspiráló műsor összeállítására, s összekötő szöveg gyanánt verseket írtam a táncok közé. Megkapták a végleges minősítést.

Egy darabig, nagyjából az első tíz-tizenkét évben elraktam a meghívókat, vezettem listát, később csak időnként összeszámoltam, hogy nem vállalok-e túl sokat. Úgy 800 megnyitó után (művésztelepek, egyéni és csoportos tárlatok, határon túli kiállítások követték egymást, Mátészalkától Sopronig) abbahagytam a számolást. Az utóbbi években a tánc mellé a filharmonikus és kóruszene kapcsolódott be, Kocsár Balázs kért meg először, hogy a hangverseny előtt ne egyszerű műsor-közlést adjak, hanem a szükséges darabismertetések mellé gondoljak ki valamilyen lírai vagy éppen expresszív ráhangolást. Ezzel is megpróbálkoztam, sokszor visszahívtak, az előző évadban például a Kodály Kórusral és a debreceni filharmonikusokkal többször is szerepeltem, szerencsére csak prózában. Semmilyen hangszeren nem játszom, és nem tudok táncolni sem, de a zene fontos inspirációs forrásom, majdnem olyan fontos, mint a képzőművészet, a táncot pedig belül érzem. Nem mozdulok, de legbelül én is táncolok.

Ez talán összefügg azzal is, hogy számomra mit jelent a költészet. A vers, a jó vers egyszerre zene, tánc és festmény. Számomra fontosak a költői képek, hiszen semmi más eszközünk nincsen a versvalóság érzékivé formálására, csak a szó, és szavaink a képektől lesznek érzékiek. Fontos a vers zeneisége, a ritmusa, a szavak és mondatok olyan ölelkezése, mint amilyen a tánc, ahol az egyik mozdulat halála egyúttal a másik mozdulat megszületése. A tánc egyetlen pillanatában ott van a mindenség, ilyen értelemben – noha kezdetektől fogva elsősorban a rítusokat kísérte – kifejezően szakrális minőséget képvisel. Van egy rövidebb hitvallásom is a költészetéről, bár az nem az enyém, hanem a Sütő Andrásé. Az *Anyám könnyű álmot ígér* egyik részében az író a szomszéd, szegről-végről rokon, kislánnyal beszélget, aki Petőfi-verset olvas. Ő válaszolja a következőket az író kérdésére, hogy miért szereti a verset: mert ő is tudja ezeket a szavakat, csak neki nem jutnak az eszébe. Tulajdonképpen ez is egy igen találó megfogalmazása a költészet lényegének. A lehető legtermészetesebb, elemi megnyilvánulási forma, mégis a döbbenet, a ráismerés erejével hat.

S elérkeztünk lassan a folyóiratomhoz. Minden mindennel összefügg. Az ötlet már korábban is megfogalmazódott bennem, de csak 2006-ban robbant ki, amikor úgy döntöttem, az utolsó pillanatban még változtathatok az életemen, illetve viszsztatérhetek az elrendelésemhez. Nem jó bujkálni Jónásként a fensőbb akarat elől, mert előbb-utóbb úgyis lenyel a cethal, és kiköp ott, ahová meg kell érkeznem.

Németh László folyóiratát, a *Tanut* természetesen már az egyetemi tanulmányaimból ismertem, a specializációs szakomon Görömbei András kiváló órákat tartott, egyebek mellett Németh Lászlóról is. Amikor a sajtótörténettel kezdtem foglalkozni, még a '90-es évek végén, mert a könyvtár szakon kaptam egy sajtótörténeti kurzust, és lassan beleástam magam a publicista újságírók életműveibe is – máig azonosulva Márai Sándor hitvallásával, miszerint „Általában jobb szeretem azt a fajta újságírást, amely hasonlít a költészethez, mint azt a költészetet, amely hasonlít az újságíráshoz” –, feltűnt, hogy előbb Bródy Sándor indított „egyszemélyes folyóiratot”. A *Fehér könyvet* 1900-ban adta ki, minden hónapban egyet, s valóban könyvformátumban – sikerült két eredeti számot beszereznem belőle –, de folyóiratszerűen. Anyagi támogatás híján egy év múlva megszűnt a *Fehér könyv*, s bár később újra próbálkozott vele, nem lett átütő siker. Volt abban folytatásos regény, novella, portré, színi- és könyvkritika, tárcsa, kommentár. Nagy Lajosnak is volt egy hasonló folyóirata, a három számot megélt *Különvélemény*, s ilyen volt Szabó Dezső *Lúdas Mátyás Füzetek* vállalkozása. Senki nem véste kőbe, hogy folyóiratot szerző- és szerkesztőgárdának kell készítenie, s talán eddig is kiderült, hogy engem vonzottak és vonzanak az embert próbáló kihívások. Úgyis annyi mindennel foglalkozom, és úgyis lusta vagyok (vagy nincs időm) arra, hogy a folyóiratokat bombázzam írásaimmal, ezért a leginkább kézenfekvő, ha a saját folyóiratomban közlöm az aktuális és folyamatos termést. 2006. december elején, 48 A/5-ös oldalon, megjelent a *Néző • Pont* első évfolyamának első száma, a főiskola nyomdájában készült, házi sokszorosítással, 200 példányban, 30 ezer forintért. Karancsi János rögtön megkeresett, hogy a nyomdájában, anyagköltségért, haszon nélkül, nyomdai formát ad a folyóiratnak, 2007 elején már 112 oldalon és 300 példányban jelentem meg. Évente hat szám, a vastagabbak összevont kötetek, már ekkor volt 176 oldalas kiadványom, s 2009 elején egy 288 oldalas is megjelent. Beállt a példányszám úgy 600-ra, de volt 900 példányos is, például a 19. kötet, melyben egy addig ismeretlen Ady Endre-levellet közölhettem. Most készül a negyvenedik kötet.

– *Közben bravúrosan egy ismeretlen Ady-szövegre is ráleltél.*

– Az Ady-kézirat megismerése tanulságos és példaértékű. Pesten egy egyetemi professzor felfigyelt a folyóiratomra, meghívott magához, megmutatta festmény- és kézirat-, illetve régikönyv-gyűjteményét. Beleegyezett az Ady-levelé anonim közlésébe is, majd kutatásokat folytattam, kiderítendő, hogy ki lehetett a címzett, Abelovszky Margit. A Lédával való végleges szakítás idején, a szanatóriumban vetődött föl Adyban, hogy talán megismerkedhet közelebből is a színésznővel. De aztán a szanatóriumban lepte meg az Ada-szerelem, és az Abelovszky-kérdés lekerült a napirendről. Tőle informálódtam egy Klebersberg Kunó-levelről is, amelyet a kultuszminiszter a Déri Múzeumnak küldött. Hozzájuthattam Weöres Sándor-

kéziratokhoz is, Tóth Dénes szerkesztő barátomtól. Az ő édesapja zenekritikus és kóruszeneszerző volt, Weöres Sándor jó barátja, megzenésítésre váró szövegek és szövegváltozatok maradtak a hagyatékban. Magam is kutattam levéltárakban, így dolgozhattam fel néhány Senyei Oláh István dokumentumot, Medgyessy Ferencleveleket.

Elindítottam egy ex libris- és kisgrafika-sorozatot, számos könyvjegyet kaptam ajándékba az ország minden részéről, melyek közül többet közöltem. Amikor a protestáns ex librisekhez gyűjtöttem az anyagot, felhívásomra egész kis „kálvinista” könyvjegygyűjtemény állt össze nálam, s ez adta az alapot a monográfia elkészítéséhez is. A folyóiratban a legnagyobb hangsúlyt a képzőművészetek kapják, de egyre nagyobb szerephez jut a vizuális és szakrális kommunikáció is, illetve a naiv művészet, természetesen követve aktuális érdeklődésemet és kutatásaimat.

Amúgy tényleg szinte minden műfajban adom közre az írásaimat. Verset, novellát, regényrészletet, hírt, tudósítást, elemzést, esszét, tanulmányt, kritikát, szemlét és recenziót, dokumentumot. Itt egyszerre lehetek költő, író, újságíró-szerkesztő és tanár. Kölcsey *Parainesis*-ének értelmében, hogy nemcsak az istent, az embert és a hazát kell szeretni, de ennek a szeretetnek az a legfőbb bizonyítéka, ha az ember tanul, s a megszerzett tudását átadja másoknak. A folyóirat tehát egyszerre a tanulás és a tanítás, a megértés és a szeretet, az immanenciában rejlő transzcendens megértési vágyának vagy egyszerűen csak a nézésnek és a látásnak, a látott és nem látható dolgokról folytatott párbeszédnek a dokumentuma.

– *Köszönöm a beszélgetést, s további munkálkodásodhoz baráti kézzorítással kívánom az erőt és hozzá Isten bőséges áldását!*

Bertha Zoltán

Tamás Tímea

Vakondvilág

részlet

Április

egyszer régen
egy áprilisi télben
valaki hiányzott nekem
de már nem tudom ki volt

nem te

akkor még fent laktam
tücskökkel bogarakkal
azóta egyre lennebb
költöztet az idő

más itt a vágy is
és mindig számít hogy vagy
valahol egy fenti világban

itt lent nincs szónoklat
itt nem úgy okos a világ
de hallani mégis minden melódiát
a szerelem örökös kardalát

és mégis
néha visszavágyom
néha hátrahagynám az egész világom

1 percért
egyetlen napfényes percért
amelyet veled tölthetek

Május

a hallgatókhoz
a hátsókhoz
az elfeledettekhez
a nem panaszkodókhoz
a pátoszt csendesén viselőkhöz
is jön tavasz

nem hoz titkokat
nem adja vissza mit elvett
és mégis
ha hull a permet
titkolnivaló melegség jár át
valami egészen egyszerű
nem okos nem ésszerű
mindentől távoli örök
mint az esőáztatta föld

úgyis oda térsz haza

a többi
szép okos felettébb nagyszerű dolog
el fog illanni

akár a tavasz
és ha hagyod
ha nem viszed magaddal
a föld szagát
ha hagyod
hogy valami más
járja át
a helyet hol
lehetsz

kiszikkadt nyarak
jönnek rád
és semmit nem váró telek

s lassan
elhagy az emlékezet